

מפגש מס' 76

דף למנחה

יחזקאל פרקים מ"ד - מ"ח

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק מ"ד - הגבלות הכניסה למקדש

פרק מ"ה - מעמד הנשיא ביחס למקדש

פרק מ"ו - קרבנות המועדים לעתיד לבא

פרק מ"ז - מים יוצאים מן המקדש

פרק מ"ח - חלוקת הנחלות לעתיד לבא

לימוד מעמיק

תיקון המציאות לעתיד לבא

לאחר שסיים לתאר את מבנה המקדש, מנבא יחזקאל על הסדר המקדשי החדש שיכון בעתיד. החידושים והשינויים עליהם מנבא יחזקאל בפרקיו האחרונים של הספר, נראים כמכוונים ספציפית למנוע את הבעיות עליהן נבא בתחילתו (קרא על כך ב**פוסט מאת ד"ר טובה גנזל**). בשיעור זה נסקור את עיקרי החידושים של פרקי הסיום, ונבחן את משמעותם.

שאלה למחשבה

רבים מן העקרונות בהם נוגע יחזקאל בחזון המקדש יושמו בצורה כזו או אחרת בימי הבית השני, אך נראה שנבואותיו לא התגשמו בצורתם המלאה גם אז. עובדות אלה מעלות את השאלה - האם נבואותיו של יחזקאל בדבר סדרי המקדש והנחלות נועדו להתקיים לעתיד לבא, או שקיומן החלקי בבית השני הספיק?

האם יתכן שדיני הבית השלישי יקבעו מחדש בעתיד על פי הצורך הלאומי והרוחני של העם באותה שעה, כשם שיחזקאל הציע דינים שונים בהתאם למצב בזמנו?

חלק א - הגבלת הכניסה למקדש

בפרק מ"ד יחזקאל מגדיר מיהם הזכאים להיכנס למקדש. למקדש שמתאר יחזקאל יש שתי חצרות רבועות - חיצונית ופנימית - ולכל אחת מהחצרות יש שלושה שערים: צפון, דרום ומזרח. על פי יחזקאל, אל החצר החיצונה לא יכנסו ערלים - כָּל-בְּיִנְיָר עֶרְל לֵב וְעֶרְל בֶּשֶׂר לֹא יָבֹא אֶל-מִקְדָּשִׁי (מ"ד, ט). ראשית, מתחדש כאן איסור לנכרים שאינם מִיִּשְׂרָאֵל להיכנס את חצר המקדש. לעומת שלמה שהציג את האפשרות שנכרים יבואו להתפלל בבית ה' (מל"א ח', מא-מג), ולעומת ישעיהו שבישר על הר בית ה' כמקום תפילה, תורה וזבח לכל העמים (ישעיהו ב', ב-ד);

נ"ו, ו-ז), מחדש יחזקאל איסור והרחקה שימנעו מן הנכרים להתקרב למקום שכינת הא-ל במקדש. אכן, בימי הבית השני גזרו חכמים על כניסת גוים מעבר לסורג - 'החיל' - שהקיף את המדרגות לעזרה (קרא על כך ב**פוסט** [מאת אשר מנינג](#)).

אמנם, נוסח הפסוק - המשלב בני נכר ערלי בשר יחד עם 'ערל לב' - הביא את הפרשנים להסביר את האיסור המדובר באופן נרחב יותר, הכולל גם אנשים מישראל ש'מתנכרים' במעשיהם לאביהם שבשמים. יחזקאל טוען כי כניסת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַמִּקְדָּשׁ, הביאה בעבר לחילולו ותועבות רבות בתוכו. די לנו להיזכר בתועבות שראה בחצר המקדש כשהובא לשם על ידי ה' (ח) כדי להבין ממה חושש הנביא. אכן, כנגד התועבות שהביאו לחורבן, גודר הנביא גדר לעתיד לבא שלא להכניס נכרים - הן בזהותם והן במעשיהם - אל תוך המקדש (עוד על משמעות ההרחקות החדשות במקדש ראה ב**סרטון מאת ד"ר יואב ברזילי**, וב**פוסט מאת ד"ר טובה גנזל**).

גם הכהנים הלויים משרתי המקדש, אינם זכאים בעיני ה'. תוך ביקורת על כך שהייתה זו אחריותם לשמור על הקודש נקי מתועבות, מנשלת הנבואה את הכהנים ממעמדם כמשרתי ה' בקודש והם הופכים כולם להיות במעמד של לויים בלבד - שומרי שערי המקדש ושוחטי הקרבנות (פעולה המותרת לזרים). על פי יחזקאל, רק משפחה אחת של כהנים תשמור על מעמדה הכהני כמשרתי ה' בקודש, ורק להם תותר הכניסה אל החצר הפנימית - משפחת בני צדוק. יחזקאל מעיד כי בני המשפחה הזו שמרו על נאמנות לקודש ועל טהרת המקדש: אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת-מִשְׁמַרְתִּי מִקֹּדְשֵׁי בְּתֻעוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵעַלִי (מ"ד, טו), ונאמנותם הקנתה להם את הזכות להמשיך לשרת את ה' בקדש פנימה, גם במקדש העתידי. משפחה זו אינה מוזכרת במפורש בדברי המלכים והנביאים עד כה, אך יתכן שניתן לזהות את יהוידע הכהן, שטיהר את המקדש מן התועבות שהכניסה לתוכו עתליה בת עמרי, כנציג של המשפחה בסיפורי המקדש. ההנחה הרווחת היא כי צדוק - אבי המשפחה - הוא צדוק בן אחיטוב הכהן, שהחליף את בני עלי בכהונת המקדש עוד בימי דוד ושלמה. אם כן, גם עזרא הסופר המיוחס לצדוק בן אחיטוב (**עזרא ז', א-ב**), שייך למשפחה מכובדת זו שהנביא מעיד עליה שהם נאמני ה'. (עוד על זהות בני צדוק וזכויותיהם ראה ב**פוסט מאת פרופ' יהודה איזנברג**, וב**פוסט מאת הרב יעקב מדן**).

שאלה למחשבה

עצם קיומו של משכן לא-להים בארץ, מלמד שישנה אפשרות של כניסת הקודש אל עולם החול וקרבת האדם לא-להיו. עם זאת, יחזקאל מבטא את בעיית חילול הקודש שנגרם בעקבות קרבה כזו, ובתגובה - חזונו מציע שכינה במרחב סטרילי שכמעט ואינו נפגש עם חיי החול ושייך במידה מסוימת רק לאליטה נבחרת.

האם יתכנו פתרונות אחרים? כיצד ניתן לגשר על הפער שבין הקודש והחול, בכל זאת לאפשר לקרבת הקודש להיות זמינה לכל החפץ בה וראוי לה?

חלק ב - הנשיא

בנוסף לסדר החדש במקדש, מגדיר יחזקאל את תפקיד הנשיא. בספר יחזקאל, משמש הנשיא כתחליף למלך. יחזקאל אף מחליף בין השמות בפרק ל"ז, בנבואה על איחוד הממלכות תחת מלך אחד מבית דוד: וְעַבְדֵי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם... וְדָוִד עַבְדֵי נְשִׂיא לְהֶם לְעוֹלָם (ל"ז, כד-כה). מסתבר כי הקפדת הכתוב להשתמש דווקא בשם 'נשיא' ככינוי למלך העתידי היא בעלת משמעות, ואומרת משהו על מעמדו המיוחד בחזון יחזקאל. 'נשיא' הוא שם שררה כללי, המבטא את היות האדם 'נשיא' ומורם מעם בכבודו וסמכותו. בתורה, מצווה העם שלא לקלל את הדיינים ונכבדי הציבור: אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תֹאדָר (שמות כ"ב, כז), ומוקדשת פרשה נפרדת לקרבן החטאת של נשיא (ויקרא ד', כב).

מעמד המלך בישראל היה שנוי במחלוקת מתחילתו (ניתן לקרא על כך ב**דף קהילות לומדות בנושא**). המלך, בהיותו בעל סמכות ושליטה מלאה על העם, עשוי להתגאות על עמו ואף על א-להיו. יחזקאל מאשים את

המלכים בחלק נכבד מן החטאים והבעיות שהביאו לחורבן, ואף מפרט על כך בנבואה על הרועים (ל"ד). לכן, לעתיד לבא, יחזקאל נותן לשליט של העם רק מעמד כללי של 'נשיא', ללא הסמכות המוחלטת והעליונה הניתנת למלך. (עוד על ההבדלים בין 'מלך' ל'נשיא' ראה בפוסט מאת הרב יעקב מדר, בפוסט מאת ד"ר טובה גנזל, ובסרטון מאת ד"ר יואב ברזלי).

שאלה למחשבה

שנים רבות לאחר חזונו של יחזקאל, התפתחה בכל העולם תנועה של התנגדות לשלטון המלוכני, והוצעו לו כמה חלופות. השיטה המקובלת יותר כיום - ונוהגת גם בישראל - היא הדמוקרטיה. באיזה אופן עונה הדמוקרטיה על בעיות המלוכה שמוצגות ביחזקאל? במה זה דומה/שונה מתפקיד הנשיא המוצע על ידי יחזקאל?

ביטוי מעשי להגבלת סמכותו ומעמדו של מנהיג ישראל בתור 'נשיא', ניתן לראות בכמה מהדינים שקובע כלפיו יחזקאל לעתיד:

א. נחלת הנשיא: כחלק מחלוקת הנחלות של הארץ, מוקדשת רצועת רוחב שלמה לשטח הציבורי. במרכז שטח של עשרים וחמש אלף אמות רבועות, המוקדש לכהנים, ללויים, למקדש ולעיר הבירה; השטח מצדדיו של ריבוע זה שייך לנשיא. כתוצאה מכך, קרקעות הנשיא וביתו מורחקים מן המקדש אלפי אמות.

ראו בתרשים מתוך דעת מקרא ליחזקאל, עמ' שעא:

ה' מתייחס לריחוק הזה בפרק מ"ג ומסביר את משמעותו: ויאמר אלי בן אדם את מקום כסאי ואת מקום כפות רגלי אשר אשכנשם בתוך בני ישראל לעולם ולא יטמאו עוד בית ישראל שם קדשי המה ומלכיהם בזנותם ובפגרי מלכיהם במוותם: בתתם ספס את ספי ומוזותם אצל מוזותי והקיר ביני וביניהם וטמאו את שם קדשי בתועבותם אשר עשו ואכל אתם באפי: עתה ירחקו את זנותם ופגרי מלכיהם ממני ושכנתי בתוכם לעולם (מ"ג, ז-ט). קרבתם של מבני הציבור למקדש - ארמון המלך, בתי העם וקברות המלכים - הביאה לטומאה רבה וחילול של קדושת המקום והשכינה שבו. על פי זה, הרחקת הנשיא - ואתו השטחים הציבוריים בהם יושבים בני האדם - באה לאפשר לקדושה המוחלטת לשכון במקדש ללא הפרעה, וללא עירוב בין הפוליטיקה למקדש (שמע בשיעור מאת הרב ד"ר יואל בן נון).

הצמדת בית המלך לבית ה', כפי שהייתה בבית הראשון שבנה שלמה, יש בה משום השוואה של הסמכות המוחלטת של המלך לסמכותו המוחלטת של א-להים, והיא מעמידה את המלך במבחן גדול של ענווה. הרחקת הנשיא מן המקדש מבהירה את ההיררכיה הנכונה בה בית ה' נמצא במרכז, בשטח הקודש של הארץ, בעוד הנשיא מסולק לצדדים עם נחלותיו.

ב. מעמד הנשיא במקדש: על פי יחזקאל, הנשיא מוגבל כמעט כמו העם בכניסתו לחצר. יתרונו על העם בשטח המקדש מסתכם בהיתר לשבת בתוך אולם השער המזרחי כדי לאכול שם את קרבנותיו, ולהשתחוות שם אל מול המקדש בחדש ובשבת. יתרון זה נותן לנשיא כבוד מיוחד, אך לא מעבר לכך. בשאר זמן ביקורו, הוא יוצא ונכנס בתוך העם: ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב והבא דרך שער נגב

יצא דרך־שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר־בא בו כי נחשו יצא: והנשיא בתוכם בבוֹאם יבוא ובצאתם יצאו (מ"ו, ט-י). המסר העולה מכאן הוא ברור - כלם שווים בפני האלהים (ראה על כך עוד בפוסט מאת הרב ד"ר יואל בן-נון, ובסרטון [מאת דוד נתיב](#)).

ג. צדקה ומשפט בשלטון: גם אל מול העם, דואג ה' שהנשיא יתנהג ביושרה ובצדק. הקדשת הנחלות הציבוריות של הנשיא מימין ומשמאל לנחלת הקודש, מנומקת לא למען כבודו של הנשיא, אלא למניעת עושק מהעם: וְלִנְשִׂיא מִזֶּה וּמִזֶּה לְתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ... יִהְיֶהֱלוּ לְאַחֲזָה בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִוָּנוּ עוֹד נְשִׂאִי אֶת־עַמִּי וְהָאָרֶץ יִתְּנוּ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לְשִׁבְטֵיהֶם" (מ"ה, ז-ח); "כֹּה־אָמַר אֱ־דְנִי ה' כִּי־יִתֵּן הַנְּשִׂיא מִתְּנָה לְאִישׁ מִבְּנֵי נַחֲלָתוֹ הִיא לְבְנָיו תִּהְיֶה אַחֲזָתָם הִיא בְּנַחֲלָה: ... וְלֹא־יִקַּח הַנְּשִׂיא מִנַּחֲלַת הָעָם לְהִזְנוֹתָם מֵאַחֲזָתוֹ יִנַּחַל אֶת־בְּנָיו לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִפְצוּ עַמִּי אִישׁ מֵאַחֲזָתוֹ (מ"ו, טז-יח).

את חלוקת הנחלה הזו מלווה פסקה עצמאית שמפרטת את דרישתו של ה' מהנשיא לשמור על הצדקה המשפט והיושר ב'ממלכתו': כֹּה־אָמַר אֱ־דְנִי ה' רַב־לְכֶם נְשִׂאִי יִשְׂרָאֵל חֲמָס וְשֹׁד הִסִּירוּ וּמִשְׁפָּט וְצִדְקָה עָשׂוּ... מֵאֲזִינִי צִדְקָה וְאִפְתֹּר צִדְקָה וּבִת־צִדְקָה יְהִי לְכֶם (מ"ה, ט-י).

אפילו זכותו של הנשיא לגביית מס, מתוארת אצל יחזקאל כ'תרומה' של העם, בעקבותיה מתחייב הנשיא בהבאת כל קרבנות הציבור המוספים מכספו שלו (שהוא תרומה - כספי הציבור שנאספים אצלו): כָּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לְנְשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל: וְעַל־הַנְּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֶּסֶךְ בַּחֲגִים וּבַחֲדָשִׁים וּבַשְּׁבֻעוֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא־יַעֲשֶׂה אֶת־הַחֲטָאֹת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל (מ"ה, טז-יז). על תפקידו של הנשיא בקרבנות הציבור, ראה בפוסט מאת הרב משה ליכטנשטיין, ובפוסט מאת הרב יעקב מדן.

חלק ג - גן עדן עלי אדמות

רגע לפני הסיום, נלקח יחזקאל פעם אחרונה אל פתח בית ה', שם הוא נחשף לפלא: מתוך קרקע המקדש, מימין למזבח, מפכים מים חיים היוצאים מזרחה והופכים לנחל רחב ועצום. יחזקאל מתאר כיצד הנחל הזה מרפא כל חיה וצמח שבאים אתו במגע. עד ים המלח יגיע הנחל, וגם אותו ירפא ויהפכהו למקום דיג מבוקש: וְהַגְּדַמִּים יִצְאִים מִתַּחַת מִפְתַּן הַבַּיִת קְדִימָה... וְיָמַד אֶלְפִי נַחַל אֲשֶׁר לֹא־אוּכַל לְעַבֵּד כִּי־גָאוּ הַמַּיִם מִי שָׁחוּ נַחַל אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֵד: ... וְהִנֵּה אֶל־שֵׁפַת הַנַּחַל עֵץ רַב מְאֹד מִזֶּה וּמִזֶּה: וְאָמַר אֱלֹהֵי הַמַּיִם הָאֵלֶּה יוֹצֵאִים אֶל־הַגְּלִילָה הַקְּדוֹמָה וְיָרְדוּ עַל־הָעֲרָבָה וּבָאוּ הַיַּמָּה אֶל־הַיַּמָּה הַמְּיֻצָאִים וְנִרְפוּ הַמַּיִם: וְהִיא כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר־יִשְׂרָאֵל אֶל־כָּל־אֲשֶׁר יוֹבֵא שָׁם נַחֲלִים יִחְיֶה וְהִיא הַדְּגָה רַבָּה מְאֹד כִּי בָאוּ שָׁמָּה הַמַּיִם הָאֵלֶּה וְיִרְפְּאוּ וְחֵי כָּל אֲשֶׁר־יִבֹּא שָׁמָּה הַנַּחַל: וְהִיא עֲמֻדוֹ עָלָיו דְּגָגִים מֵעֵין גְּדִי וְעַד־עֵין עֲגָלִים מִשְׁטוֹחַ לְחֻרְמִים יִהְיוּ לְמִינֵה תִּהְיֶה דְגָתָם כְּדָגַת הַיָּם הַגָּדוֹל רַבָּה מְאֹד (מ"ז, א-י)

התיאור המפורט של הנחל מזכיר במידה רבה את הנהר הראשון בתורה, היוצא מעדן להשקות את הגן ולהחיות ממנו נפש כל חי. כפי שניבא בנבואה על הרי ישראל ([ל"ו, לה](#)), יחזקאל חוזה מציאות גאולית בה הופכת הארץ הנשמה לגן עדן - שכינתו של ה' בקרב הארץ מחיה אותה ומתקנת את השברים. הבנה זו מתעצמת בריפוי ים המלח, שנוצר על גבי חורבותיה של העיר סדום עליה נאמר שהייתה בעבר 'כְּגִן־הַ" (בראשית י"ג, ו). יחזקאל מזכיר את סדום בנבואותיו כסמל לגאוות האדם ו'כ'אחות' לחטאי ירושלים שהביאו לחורבן: הִנֵּה־זֶה הָיָה עוֹן סֹדֶם אַחֲתֶךָ גְּאוֹן שִׁבְעַת־לַחֶסֶם וְשָׁלוֹת הַשֶּׁקֶט הָיָה לָהּ וּלְבִנּוֹתֶיהָ וְיָד־עֲנִי וְאֶבְיוֹן לֹא הִחְזִיקָה (ט"ז, מט). באותו המקום גם הבטיח הנביא כי ישיב את שבות סדום יחד עם שובה של ירושלים: וְשִׁבְתִּי אֶת־שְׁבִיתֶךָ אֶת־שְׁבוֹת סֹדֶם וּבְנֹתֶיהָ וְאֶת־שְׁבוֹת שְׁמֶרֶן וּבְנֹתֶיהָ וְשְׁבוֹת שְׁבִיתֶךָ בְּתוֹכֶנָּה (ט"ז, נג). ריפוי ים המלח - מקום הפיכת סדום - והשבתה להיות מקום רווי משקה וחיים במקביל לבניינם המחודש של עיר הקודש והמקדש מסמל את קיום ההבטחה ואת ריפוי העולם. (ראה עוד בסרטון מאת ד"ר יואב ברזילי, ובפוסט מאת ד"ר טובה גנזל)

חלק ד - העיר או ירושלים?

למרבה ההפתעה, למרות שברור כי כל ההבטחות מכוונות לירושלים, שמה של ירושלים לא מוזכר כלל בכל פרקי חזון המקדש של יחזקאל. שמה של ירושלים גם כמעט ואינו מוזכר כלל בנבואות הגאולה האחרות, למעט אזכור שולי כמטבע לשון (**ל"ו, לח**). במקום זאת, מדבר יחזקאל על 'העיר' - בלשון סתמית - הנמצאת מדרום למקדש. תופעה זאת מתחברת למגמה מרכזית לאורך כל ספר יחזקאל: כנביא בגולה, יחזקאל נלחם לשכנע את היהודים סביבו שלא אבדה תקוותם. כנגדו עמדו טענותיהם של אנשי ירושלים שהתיימרו להניח שהעיר היא נצחית, שומרת ומגינה עליהם, ושרק הנותרים בה הם שאריתו האמיתית והנבחרת של העם. לאורך כל הספר נלחם יחזקאל לטעון כנגדם: ירושלים ללא הקדושה, ירושלים ללא השכינה - היא כלי ריק. הביסוס לטענה הזו נפתח כבר מפרקו הראשון של הספר, שם חוזה יחזקאל במרכבת השכינה העוזבת את ארץ ישראל ומצטרפת לעם שבגלות. לאורך הספר מודיע יחזקאל את תועבותיה של ירושלים ומצדיק את נטישת השכינה. גם כאן, בסוף חזון הגאולה, מקפיד יחזקאל שלא להטעות את העם על ידי הדגשת החזרה לירושלים עצמה כאילו זהו הישג עצמאי. במקום זאת, הספר נחתם בשם החדש שינתן לעיר: "ה' שְׁמָה" (מ"ח, לה). שם זה דומה במקצת במצלול ל'ירושלימה' אבל במקום זאת מדגיש ומזכיר את התנאי החשוב ביותר למהותה של העיר - נוכחות ה' בתוכה. (קרא על כך ב**פוסט מאת אביעד שלמה מוריה**, וב**סרטון מאת ד"ר יואב ברזלי**).

סיכום

סיפורו של ספר יחזקאל הוא סיפור על גלותה של השכינה מפני התועבות שמילאו את הארץ. בסיום חזון האחרית מופיעים כמה תיאורים והלכות מחודשות, שמטרתם לאפשר בעתיד מציאות בה ה' יוכל לשכון במקדש לנצח. סדרי ניהול חדשים מרחיקים מן המקדש את התועבות והטומאות, ודואגים למנוע ממנהיגי העם את הגאווה והשלטון המביאים לידי עושק ועיוות משפט - תועבת ה'. שכינת ה' במקדש בטרה, תוך ביסוס מעמדו אל מול גאוות האדם, יביאו להתחדשות החיים כבגן העדן ואף לריפוי מקומן של ערי סדום ועמורה - סמל הגאווה והשחיתות, והעיר החדשה שתבנה על חורבות ירושלים תשא בגאון את שם ה' המבטא את ייחודה.

להרחבה

[מתן על הפרק - דף לימוד לפרקים מ"ד-מ"ה](#)

[מתן על הפרק - דף לימוד לפרקים מ"ה-מ"ו](#)

[מתן על הפרק - דף לימוד לפרקים מ"ז-מ"ח](#)

[מאמרה של ד"ר טובה גנזל: חזון המקדש העתידי](#)

[מאמרו של הרב משה ליכטנשטיין: התחדשות היחסים](#)

[שיעורו של ד"ר יואב ברזילי: העיר והמקדש בנבואת יחזקאל](#)

[שיעורו של הרב יצחק לוי: פרקי המקדש ביחזקאל](#)

[שיעורו של חנן פורת: ההר והמעין \(על המסר של יציאת המים מירושלים\)](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

בשבוע הבא נתחיל ללמוד ספר הושע, הראשון מספרי תרי עשר.